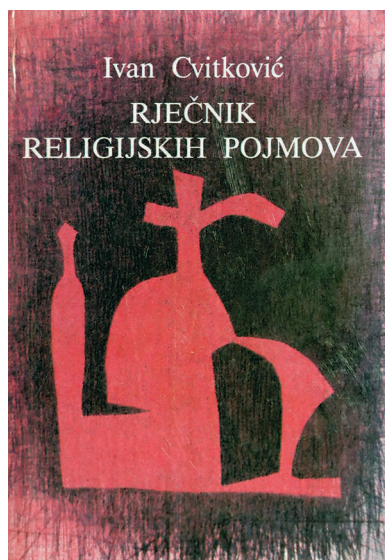


Драгољуб Б. Ђорђевић

ПОВОДОМ ЕНЦИКЛОПЕДИСТИКЕ И РЕЧНИЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ О РЕЛИГИЈИ¹



I

Када сам поткрај 1991. године од аутора др Ивана Цвитковића примио примерке *Рјечника религијских појмова*, управо сам био удубљен у прелиставање енциклопедијске и речничке литературе о религијском феномену. Оно што ме је запањило, без обзира на чињеницу што сам и сâм социолог религије, јесте то да ми у енциклопедици и речничкој књижевности посвећеној религији каснимо недопустиво много наспрам Запада (Немачке, на пример) и Истока (бившег Совјетског Савеза, такође). То ме је терало на помисао како би било пожељно да исечак времена одвојим

за сачињавање општег или специјалног речника религијских појмова.

Зашто бисмо ми, размишљао сам, једино преводили или прештампавали оно што су други урадили у белом свету? Иако они то чине на високом научном, стручном и издавачком нивоу, уз помоћ богате финансијске потпоре и институционалне подршке, ипак ниједан од тих продуката, бар до сада, није био до краја прилагођен нашим потребама и овом поднебљу. Погледајмо, примера ради, оправдано много хваљену *Енциклопедију живих религија* (Нолит, Београд 1990), која је доброно занемарила православље у целини и помесне православне цркве, па су домаћи зналци били приморани да интервенишу дописујући читаве странице. Загледамо ли пажљивије другу знану енциклопедију – *Религије свијета* (ГЗ Хрватске и Кршћанска садашњост, Загреб 1987) – установиће-

¹ Cvitković, Ivan (1991), *Rječnik religijskih pojmova*, samostalno izdanje, Sarajevo, 294 str.

мо како је донекле писана пристрасно, фаворизујући католичанство и протестантизам на штрб православља и ислама. Чак и двотомна “Наприједова” *Енциклопедија мистике* (Загреб 1990) није коректна према мистичној традицији православља и ислама. А шта би нам тек открило ишчитавање краћих и мање значајних енциклопедија и речника?

II

И да је све тако како сам напред написао,² па има простора за помисао о раду на једном речнику религијских појмова, нада ме је полако, али сигурно напуштала. Разлози преокрета су вишеструки и овде износимо неколико. Најпре, није ли то превелик терет који би пао на леђа појединца, социолога религије млађе генерације? Не упуштају ли се у ову врсту посла енциклопедијски настрорјени духови и то онда када накупе научно, стручно и животно искуство, по правилу на завршетку каријере? Затим, зар није то задатак групе аутора, тима интердисциплинарних стручњака, ако не и засебних института, одељења академија наука и других, одговарајућих научних асоцијација? За овакав подухват индивидуи је потребна најмање деценија прегалачког рада, а резултат до краја није извештан! Напослетку, зар није логичније, интелектуално, научно и друштвено сврсисходније да овом послу приступе, на пример, Институт друштвених наука у Београду, Група за социологију Филозофског факултета у истом граду, САНУ, Богословски факултет Српске православне цркве...

III

Такве намере нема ни у најави, колико ми је познато. Али, ако је још не исказују тзв. световне институције, зачуђује њено одсуство у крилу религијских институција православне провенијенције. Српска православна црква, премда последњих година видно напредује у богословском прегнућу и издаваштву, не може се похвалити у енциклопедистици и речничкој књижевности (скроман је, а широј публици најзнанији, покушај почившег Чедомира Драшковића – *Речник настирско-педагошке*

²У нас је много развијенија енциклопедистика и речничка књижевност о грчкој и римској митологији и религији, паганском добу и пучким веровањима домаћег становништва. Издвојимо за ову прилику изузетни *Речник грчке и римске митологије* (Српска књижевна задруга, Београд, 1987), који је произашао из пера Драгослава Срејовића и Александрине Цермановић Кузмановић, или “свезналачки” лексикон *Народне религије у Срба у 100 појмова* (Нолит, Београд, 1991), који је подарила етнологска радионица Душана Бандића.

теологије (Београд 1982). Не може се похвалити ничим што је данас преко потребно свима: њој самој, свештеницима, студентима, ђацима, школама, библиотекама, будућим предавачима религије (веронауке), сељацима и интелектуалцима, обичним грађанима и политичарима, старима и младима, верницима и атеистима. Да буде још горе по њу, то јој се збива у време, како сам некоћ приметио, када “се одиграва масовно публикување разнородних писања о православљу и Српској православној цркви од особа које су очигледно ‘љубитељи друштвених проблема’ ... дешава се нешто што би се именovalo помодношћу са примесама кича,³ а она се не оглашава поводом оваквих некритичких, често нетачних и свечарских издања”.⁴

IV

Оно што не чине институције у нас, предузео је самостално др Иван Цвитковић, професор социологије религије на Факултету политичких наука у Сарајеву, агилни посленик у изучавању религијског комплекса у вишеконфесионалном простору Босне и Херцеговине. Сачинио је и самоиздао *Рјечник религијских појмова*, тако да први пут у једној књизи, изворно нашој, на 284 страница имамо обрађене основне појмове из староегипатских, старогрчких, староримских и старословенских религија, те појмове из јеврејске религије, православља, католичанства, протестантизма, ислама, хиндуизма, будизма... Хвале вредном подухвату ништа се не може придодати ни одузети. Аутору су биле знане тешкоће – и оне о којима сам нешто горе прозборио – па у првотном слову истиче само кључну: “Као основно, ни у једној од научних дисциплина које се баве проучавањем религије, па ни у социологији религије, не постоји цјеловито изграђена терминологија. То је захтијевало кориштење разне литературе, мада се и у њој, понекад, наилази на различита одређења истих појмова. У тим околностима ваљало је направити селекцију основних појмова, те, у неколико редака, дати њихова обиљежја, обичним језиком, разумљивим свима.”⁵

Но баш то што је “у неколико редака” пружио обележја основних, и иних значајних, појмова представља осиромашење његовог труда и вероватно темељну замерку коју ће му упутити не само религиолози,

³ Борђевић, Драгољуб Б. (прир.) *Православље између неба и земље*, Градина, Ниш, 1991, стр. 6.

⁴ Радује рађање нових квалитетних часописа у окриљу СПЦ, као што су *Логос* у Београду и *Беседа* у Новом Саду.

⁵ Cvitković, Ivan (1991) *Rječnik religijskih pojmova*, samostalno izdanje, Sarajevo, str. 3.

специјалисти за религију, већ иоле образовани читаоци и они “музикални за религију”. Познаваоци Цвитковићевог опуса сетиће се неколико претходних књига – *Биљешке о религији, Религије у Босни и Херцеговини, Крлежа о религији* – као припремних радњи за речнички подухват. “Рјечник” за њих неће бити изненађење, већ још једна потврда његовог, код нас ретког, сувереног кретања у пољу православља, католичанства и протестантизма. Мало је књига, енциклопедија, речника и студија где ће се равноправно узети у разматрање религије и конфесије заступљене на балканском подручју.⁶

Све изречено топло препоручује читаоцима *Рјечник религијских појмова*, који ме је, зашто на крају не признати, одговорио од сопственог рада на исту тему.⁷

⁶ Будући да дуго година сарађујемо уз заједничко задовољство, надам се да следећа замерка, само налик политичкој, неће засметати. За похвалу је што Цвитковић адекватну пажњу посвећује Македонској православној цркви. То се очекује од једног лаичког социолога религије, али такође и чињенична информација да ова црква није “призната”, односно међу православним црквама нема статус аутокефалности, помесности, чак ни положај аутономне цркве, попут Јапанске и Финске.

⁷ Осврт објављен у часопису *Nissa*, бр. 3-4/1991, стр. 526-528.